

Projev prezidenta republiky na mezinárodní konferenci Českého rozhlasu Média a Ukrajina

22.6.2023 - Petr Pavel | Správa Pražského hradu

Dobrý den dámy a pánové, vážení hosté zde v sále, posluchači a diváci na ostatních platformách,

když mě vedení Českého rozhlasu požádalo o záštitu nad dnešní konferencí, nemusel jsem dlouho váhat, protože témata, kterými se zde zabývám, jsou pro mě velice důležitá.

Připomínáme si 100. výročí od zahájení pravidelného rozhlasového vysílání. To je zároveň i připomínkou významu svobody slova. Svobody vyjadřovat se bez cenzury a bez omezení. Svobody přijímat informace a myšlenky, vyhledávat je a šířit. Svobody, která je v různých koutech světa stále výrazně omezována a za jejíž prosazování lidé i dnes platí tu nejvyšší cenu.

Pro konkrétní příklady nemusíme vůbec chodit daleko. Mezi námi je dnes dcera zavražděného ruského opozičního politika Borise Němcova Žanna Němcovová. Na ulici Vinohradská, jen kousek od sídla České rozhlasu, sídlí i rádio Svobodná Evropa, jehož tři novináři jsou dnes věznění. Ihar Losik a Andrey Kuznechyk v Bělorusku a Vladyslav Yesypenko na Ruskem okupovaném Krymu. V únoru tohoto roku jsme si připomínali pět let od vraždy slovenského novináře Jána Kuciaka a jeho snoubenky Martiny Kušnírové. I taková může být v dnešním světě cena za snahu šířit svobodně informace.

Druhým tématem, o kterém dnes mluvíme, je válka na Ukrajině a role informací ve válečných konfliktech. Tato témata jsou velmi úzce propojena. Ukazuje se, jak snadno může být svoboda slova, jeden z pilířů demokratické společnosti, ve válce zneužita proti těm, kteří na ni nejvíce spoléhají nebo to s její ochranou a prosazováním myslí nejpřímněji.

V rozhovorech často dostávám otázku, zda jsme ve válce s Ruskem. Vždy odpovídám, že pokud máme na mysli tradiční válku vedenou konvenčními zbraněmi, kde umírají vojáci i civilisté, tak v takové válce opravdu nejsme. Ta probíhá několik set kilometrů na východ od našich hranic.

Válka se ale zdaleka nevede jen ve fyzickém světě. Velká část probíhá v myslích lidí. Je to boj o sílu veřejného mínění. O to, do jaké míry dokážou vnější pozorovatelé rozlišit oběť od agresora. O to, zda vláda země, která konflikt rozpoutala, dokáže své činy obhájit před vlastními občany. A jestli vláda napadené země dokáže udržet odhodlání svých občanů a obránců a víru obyvatel, že existuje šance na vítězství. Je to ale i boj o přesvědčení spojenců, aby vytrvali v podpoře, kterou válčícím stranám poskytují. Taková je i podstata informačních operací mezi Ukrajinou a Ruskem. Taková je informační válka, jejíž součástí jsme.

Ruská cesta k zahájení agrese na Ukrajině byla dlouhodobě připravovaná a koordinovaná právě v informačním prostoru. Putin ruskému národu prostřednictvím propagandy vštěpoval identitu oběti. Přesvědčoval Rusy, že mají důvod cítit se ohrožení a mají plné právo se tomuto ohrožení bránit. Lhal, že Západ Ukrajinu manipuluje a ponouká k tomu nejhoršímu, protože chce Ukrajinu využít jako nástroj ve vlastním boji proti Rusku.

Připomeňme si zde Putinův výrok na Mnichovské konferenci v roce 2007: „V mezinárodních záležitostech je stále častější snaha o řešení té či oné otázky tak, že se vychází z takzvané politické účelnosti, založené na aktuální politické konjunktuře. To je samozřejmě krajně nebezpečné. A vede to k tomu, že se už nikdo necítí bezpečně. Rád bych to zdůraznil – nikdo se necítí v bezpečí! Protože nikdo se nemůže schovat za mezinárodním právem jako za kamennou zdí. Taková politika je pak samozřejmě i podnětem pro závody ve zbrojení.“

Putin velmi pečlivě přesvědčoval vlastní obyvatele o tom, že Ukrajina není samostatnou zemí a Ukrajinci nejsou národem. Vyvolával přesvědčení, že není důvod, aby si Ukrajina zachovala suverenitu. A to i přesto, že samo Rusko bylo jejím smluvním garantem. V krymském projevu z roku 2014 zdůraznil: „Rusko a Ukrajina jsou jeden národ. Na Ukrajině budou i nadále žít miliony ruských občanů, což znamená, že Rusko bude vždy hájit jejich zájmy.“

V roce 2021 zásoboval svět svými politicko-publicistickými články, kde tvrdil, že například „zed“, která v posledních letech vznikla mezi Ruskem a Ukrajinou, mezi dvěma částmi jednotného historického a kulturního prostoru, je „naše velké společné neštěstí, tragédie.“ Tvrdil, že moderní Ukrajina je „duchovním dítětem“ sovětské éry a že „dnešní ukrajinská území byla vytvořena na úkor historického Ruska.“

Putinův cynismus a zřejmě i osobní ztotožnění s rolí oběti vygradovalo letos v únoru. Obvinil Západ z podněcování a udržování války na Ukrajině. Rok poté, co Kreml sám zahájil nevyprovokovanou invazi na svého souseda, kvůli které zemřely desítky tisíc lidí. Nebylo to jediné prohlášení. Podobná prohlášení učinil i ministr Lavrov případně stálý zástupce Ruska v Radě bezpečnosti OSN.

"Nebojujeme proti ukrajinskému lidu," řekl Putin v projevu několik dní před prvním výročím války. Ukrajina "se stala rukojmím kyjevského režimu a jeho západních pánů, kteří fakticky okupovali zemi."

Putinovy výroky zde nezmiňuji proto, že bych je považoval za relevantní, ale abych připomněl samotnou podstatu informačního válčení. A také význam role, kterou ve válce mají média a váleční zpravodajové.

Zkušenosti z novodobých konfliktů jasně ukazují, že zdroje informací jsou při jakékoli agresi cílem číslo jedna. Když útočník odřízne obyvatele napadeného území od přístupu k informacím, vystaví je tápání a nejistotě. Zvlášť v dnešní době, kdy jsme se téměř všichni stali předmětem různé míry informační závislosti. Pokud z provozu vyřadí televizi, rozhlas a odstřihne veřejnost od mobilního signálu, lidé se stanou závislími pouze na informacích, které jim poskytuje ten, kdo kontroluje dané území. Dominance v informačním prostoru může být klíčem ke zlomení vůle národa a v konečném součtu i cestou k vítězství či prohře v celém konfliktu. Proto o ni usiluje každý agresor.

Informační doba a svět protkaný digitálními technologiemi, ve kterém žijeme, posunuly sílu informací do úplně nových rozměrů. Záběry z dronů umožňují sledovat zásahy obrněných vozidel nebo dokonce jednotlivých vojáků přímo na bojišti díky fenoménu sociálních sítí téměř v reálném čase. Dostáváme se do digitálního kontaktu s válkou, ale zároveň i s dezinformacemi a propagandou. Narážíme na obsah účelově vytržený z kontextu, videa naaranžovaných scén, které se v realitě nikdy nestaly. A je proto stále složitější neplést si lež s realitou.

Cynická vystoupení Putina a jeho okolí, která jsem zmiňoval a která mají ospravedlnit mocenské ambice Kremlu, už také zdaleka nejsou jen záležitostí pro domácí publikum, diváky ruské státní televize či posluchače státního rozhlasu. Propagandu přebírají trollí farmy a vlivné účty na sociálních sítích. Amplifikují ji a rozšiřují s cílem manipulovat vnímání uživatelů internetu po celém světě.

Britský novinář David Patrikarakos, který popisuje, jak sociální média změnila tvář konfliktu 21. století, tyto aktéry nazývá "Homo digitalis". Jejich prostřednictvím se potenciálním cílem i účastníkem informační války stáváme my všichni. Na sociálních sítích nám k tomu stačí jen pár znaků a připojený obrázek nebo video.

Role objektivního zpravodajství a novinářů, kteří mají odvahu cestovat až na bojovou linii, je proto důležitější než kdy dřív. Pomáhají nám odlišit reálný obrázek od toho zkresleného. Správně vyhodnotit situaci i její dopady. Jejich nejdůležitějším příspěvkem pak jsou konkrétní příběhy a emoce, které pro nás přímo z místa zprostředkovávají. Dozvědět se o protržení Kachovské přehrady může mít pro nás úplně jiný obsah. Ze suché zprávy o tom, jaké území bylo zaplaveno, si příliš velký obrázek neuděláme. Na druhé straně, zprostředkování konkrétních příběhů lidí, kteří přišli o střechu nad hlavou a na dlouhou dobu i o své bydliště, obrázky vesnic a zahrad, které jsou zamořeny různými znečišťujícími látkami, případně minami připlavenými ze širokého okolí nám zprostředkují pocit, který vnímáme naprosto osobně. Pro naši další orientaci je takový obrázek velice důležitý.

Jestliže máme dosáhnout toho, aby bylo Rusko na Ukrajině poraženo, a je to v našem přímém národním zájmu, musíme Ukrajinu podporovat dál na všech úrovních, jako jsme to dělali doposud. Pomáhat cestou humanitární, finanční, poskytovat jí vojenský i nevojenský materiál. Musíme vytvářet politický a ekonomický tlak na Rusko. Na mezinárodních fórech usilovat o to, aby se co nejvíc zemí vyjádřilo negativně k Ruské agresi, aby ji odsoudilo a označilo Rusko za jednoznačného viníka války. Pokračovat musí i protiruské sankce a my bychom měli efektivněji vymáhat jejich dodržování.

Máme-li úspěš, nesmíme každopádně zapomenout na ten nejdůležitější faktor. Podporu vlastních obyvatel. Udržet porozumění a smysl pro solidaritu u široké veřejnosti. Proto bych chtěl zdůraznit, že zpravodajové, někteří jsou mezi námi tady a někteří, kteří nás poslouchají, především váleční zpravodajové, jsou součástí toho nejdůležitějšího, co můžeme pro Ukrajinu udělat. Vaše zprávy a reportáže jsou nástrojem k tomu, jak naše společnost může vzdorovat mýtům a dělat informovaná rozhodnutí.

Děkuji za vaši dosavadní práci a do té další vám chci popřát hodně úspěchu, zdraví a také pořádný kus štěstí.

Děkuji za pozornost.

<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/verejna-vystoupeni-a-rozhovory/projev-pr-ezidenta-republiky-na-mezinarodni-konferenci-ceskeho-rozhlasu-media-a-ukrajina-17203>